

Coordonator: Silviu B. Moldovan

© Editura EIKON

București, Calea Giulești 333, Sector 6,
cod poștal 031310, România

Difuzare / distribuție carte: 021 348 14 74
0733 131 145, 0728 084 802
difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: 021 348 14 74
0728 084 802, 0733 131 145
contact@edituraeikon.ro
www.edituraeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de
Consiliul Național al Cercetării Științifice
din Învățământul Superior (CNCSIS)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
OPALCU, VLADIMIR

Abandonați și deportați : roman cu personaje și fapte reale /
Vladimir Opalcu. - Ed. a 2-a, rev. și adăug.. - București : Eikon, 2020
ISBN 978-606-49-0337-2

821.135.1

DTP: Mihăiță Stroe

Editor: Valentin Ajder

Vladimir Opalcu

Abandonați și deportați

Roman cu personaje și fapte reale

EDIȚIA A DOUA, REVĂZUTĂ ȘI ADĂUGITĂ

E I K O N

București, 2020

CUPRINS

Cuvânt înainte	7
Eu și familia mea	10
Jurnalul unchiului Leonid	14
Continuare despre familia mamei mele	68
Mărturia Xeniei Varzari	78
Deportări din Pripiceni-Răzești, raionul Rezina	88
Mărturii despre foști deportați din raionul Lazovosc, în prezent se numește Sângerei	116
Deportații din Codrii de sud ai Moldovei (raioanele: Călărași, Nisporeni și Strășeni). Soarta tragică a unei familii de profesori și a ficei lor Maria	121
Copilăria Mariei	123
Lungul drum spre Siberia	131
Stația Baikalîm	134
Adopția Mariei	142
Anii de liceu și întâlnirea cu Fiodor	148
Sosirea tatălui Grigore	154
Anii de studenție, logonda și prima dragoste	159
Despărțirea de Fiodor și munca în sovhozul din Baikalîm	180
Plecarea lui Radlonov și numirea unui alt director	199
Întoarcerea Mariei și a celor rămași cu ea, la baștină	213

Căsătoria și familia Mariei	225
Prima întâlnire a lui Fiodor cu Victor	259
Susținerea tezei de candidat de către Victor.	
Reîntâlnirea Mariei cu Fiodor, succesele celor dragi Mariei	266
Ultimele întâlniri cu Maria	273
Plecarea Mariei	284
Îndemn la cugetare	297

I Eu și familia mea

Tatăl meu, Opalcu Vasile Ion, era fiu de agricultor și totodată și comerciant. Bunelul Ion, avea mult pământ agricol, livadă mare, vie și teren mare pe o vatră de iaz, prin care traversa pârâul Copăceanca, motiv pentru care satul nostru se numește Copăceanca. Pe terenul din vatra iazului făcea zarzavaturi și, din primăvară până toamna târziu, zi de zi, pleca la diferite iarmaroace cu căruța cu doi cai și coșul încărcat cu marfă. La fermele: de porci, vaci, oi și la câmp, avea oameni angajați și plătiți de el.

De origine era bucovinean, venit din Cernăuți. A avut două soții: prima, Tomuz Eufrosinia, din Mihăilenii Vechi, care i-a dăruit patru feciori și două fiice gemene și care a decedat la vârsta de 36 de ani, iar a doua soție a fost o văduvă din satul Nicorenii, cu care n-a avut copii și pe care o numea Ecaterina. Era pe cât de bogat, atât și de zgârcit. O singură dată, într-o joi (dacă nu greșesc), am fost cu el la iarmaroc în satul Baraboi. Nu țin minte ce-am mâncat, dar nu mi-a luat o ciocolată, cât de mică, sau măcar o bomboană.

Bunelul Ion a decedat în anul 1946 și îmi amintesc că a trebuit să urcăm la el în pod, să coborâm grâu pentru a-l bate și a face harpacaș pentru colivă. Cu mine s-au urcat fratele Dumitru și încă doi verișori și am găsit, în timp ce căutam sacul cu grâu, doi saci plini și al treilea pe jumătate, cu lei românești de diferite valori, începând de la zece lei în sus, pe care i-am coborât și ne-am jucat cu ei, după ce am bătut grâul pentru colivă.

Ecaterina a murit în anul 1947.

În casă, a rămas să locuiască o soră de-a lui tata care avea doi feciori și o fiică. Tata era născut la 1 ianuarie 1910 și a decedat de ziua lui, la 1 ianuarie 1952. A fost al doilea fecior la bunelul Ion, după fratele mai mare Andrei. Mai mici ca el au fost frații Afanasie și Nicolae.

În toamna anului 1941, frații Andrei și Afanasie au fost mobilizați în armata română și trimiși pe front. Andrei, în luptele din orașul Odesa a fost grav rănit și s-a întors la începutul anului 1942 cu multe cicatrice pe față, pe gât, pe piept și la mâini, iar Afanasie a căzut prizonier la ruși în anul 1943 și a stat în lagăre trei ani; s-a întors în 1946 bolnav, anemic, cu ulcer la stomac, era numai pielea și oasele și alb ca și coala de hârtie. Vorbea greu și încet, se simțea o dispnee. Cu mult chin și greu și-a revenit după un an și câteva luni.

Dintre rudele lui tata, mai sunt în viață un văr și trei verișoare, dintre care una, de mulți ani locuiește cu soțul și cu cele două fiice căsătorite în municipiul Satu Mare.

Tata odihnește în cimitirul central din satul Copăceanca, împreună cu părinții și frații săi.

Mama Paraschiva a fost fiica lui Vărzaru Vasile Iordache, care a fost căsătorit cu Natalia Ghidrihan din satul Zăicani. Au trăit împreună 49 de ani, iar bunica Natalia, după moartea bunelului Vasile, a mai trăit încă 16 ani.

Au avut împreună paisprezece copii, dintre care șapte au decedat, iar alți șapte au supraviețuit. Din cei șapte supraviețuitori, au fost cinci băieți și două fete. Cel mai mare a fost Simion, născut în anul 1905. Cei născuți înaintea lui au murit. După Simion, în anul 1907 s-a născut mama Paraschiva, apoi, după alții care au murit, s-a născut în 1912, Trofim. După el, în 1914 s-a născut Maria și, în 1917 s-a născut Nicolae. Au urmat încă doi care au murit și, în anul 1922 s-a născut Teodor, apoi, în 1924, s-a născut mezinul Leonid. Bunelul Vasile a trăit șaptezeci și doi de ani (1873-1945), iar bunica Natalia, a trăit optzeci și unu de ani (1880-1961).

Pe mama bunelului Vasile o chema Xenia. Ea venea dintr-o familie nobilă și bogată și s-a căsătorit cu un fiu de moșier pe care-l

Respect chema Gheorghe, dar care avea slăbiciunea paharului și a jocului în cărți. După ce Xenia i-a născut lui Gheorghe un băiat și două fete, la o beție și o joacă în cărți, după ce Gheorghe a terminat banii, a pus în joc moșia, apoi și conacul pe care-l avea și le-a pierdut pe toate. Familia a rămas, după aceea, cum s-ar zice „în drum”, iar Gheorghe s-a dat în băutură și mai tare, până într-o zi, la scurt timp, a făcut stop cardiac și a plecat la Domnul. În asemenea situație, Xenia a fost nevoită să fie curtată de un văduv din pătura săracă, dar care deja intrase și el în patima beției. Xenia a născut, de la acest al doilea bărbat, trei fete. Familia s-a mărit, sărăcia a crescut, iar bărbatul bețiv, cât mai câștiga pe ici, pe colo, totul dădea pe băutură, iar când se întorcea acasă, o bătea pe Xenia și le făcea zile fripte la toți. După câțiva ani, după o beție în timp de toamnă mai rece, a răcit și a prins o boală la plămâni, cu febră mare, tușea și chiar scuipa sânge. Probabil o pneumonie crupoasă. A bolit acasă vreo două săptămâni și a plecat și el la Domnul.

Bunelul Vasile a fost rodul din a treia căsătorie a Xeniei, dar și aceasta a fost la fel de nereușită: și al treilea bărbat fiind bețiv și cu harțag de bătaie. După moartea primului soț, Xenia a plecat mai departe de locul natal și s-a oprit într-o mică pădure din partea apuseană a târgului Râșcani, unde a săpat un bordei, deasupra solului i-a pus o ferestruică, iar prin mijlocul lui ieșea o țevă care scotea gazele din hornul cuptorului și a sobei. Ușa era sub un mic unghi, ce părea că este aproape orizontală. Iarna o îmbrăca cu pânze de saci, iar când erau zile cu nopți foarte geroase, cu niște sfori, trăgea peste ușă doi snopi de hlujani. Din toată averea rămasă, avea o cățea puternică, care avea figură de lup și un cățel mic și fricos.

Bunelul Vasile și-a pierdut tatăl de când era mic. Întâmplarea a fost că Iordache, tatăl bunicului, într-o seară din postul Paștelui, după ce s-a încălzit bine cu rachiu în târgul din Râșcani, a plecat spre casă. Spre colțul pădurii era un lac care iarna îngheța. Era luna aprilie, se apropia Paștele și soarele, care se făcea tot mai blând, a subțiat gheața, iar Iordache, în loc să înconjoare lacul, a luat-o pe de-a dreptul și, la un moment dat, gheața a cedat, iar el s-a scufundat. N-a reușit să se

salveze și fiind noapte, nimeni prin apropiere, a rămas înneecat sub gheață timp de trei săptămâni, după care a fost găsit.

Istoria copilăriei și a vieții bunelului Vasile și a bunicii Natalia o las pe seama unchiului Leonid din Sărmașu de Câmpie, din județul Mureș, care a lăsat un jurnal scris cu mâna lui, fiind un document direct, dar pe care nu l-a terminat. Eu voi interveni din nou pentru a completa perioada a doua, rămasă neterminată de el, fiind totodată rupt de realitatea ce era în Basarabia, deoarece în luna iunie 1941, unchiul Leonid s-a refugiat în România, unde a rămas pentru totdeauna.

II

Jurnalul unchiului Leonid

Păstrat de fiica lui Simona, verișoara mea, care locuiește împreună cu soțul Valeriu în municipiul Târgu Mureș, care a avut bunăvoința să mi-l trimită prin fax și pentru care îi mulțumesc din toată inima

6 ianuarie 1946

Iarnă. Iarnă cu zăpadă multă și ger. Gerul Bobotezei. Un soare strălucitor, face să se vadă, în aer, puzderie de pulbere de aur, în continuă mișcare. Ger sec, gerul care face să simt cum plesnește pielea pe față.

Dar cui îi pasă de frig, de ger, de zăpada care scârțâie sub picioare. Pe tăpșanul din fața bisericii un primas și un contrabas, cânta un bartag (joc ardelenesc, mai precis din centrul Ardealului) iar câteva perechi, tineri și însurați, frământă zăpada, sub cizmele cu tureac tare, cizme care fac parte din portul popular ardelenesc și care se comandau anume la Reghin. Un stegar sună din clopoței în ritmul jocului, iar un staroste, din când în când, mai închină din sticla de o felie; jinars făcut cu chimion și îndulcit cu zahăr.

„Să trăiască tinerii, să le dea Dumnezeu noroc”, și sticla se mută de la un nuntaș la altul.

Mai la o parte sta o sanie la care sunt înjugați patru boi, cu crac la proțap, împodobit cu busuioc și bănuței. Sania este frumos îmbrăcată

cu covoare, țesute în forme de gospodinele casei de unde este mireasa. Așadar, tabloul care mi se înfățișează reprezenta o nuntă țărănească dintr-un mic sat din mijlocul Ardealului, un sat așezat între niște dealuri, parcă ar fi o farfurie adâncă ruptă la o margine. Și dacă m-am apucat a vorbi de nuntă, trebui să spui că tinerii care își oficiau cununia erau o pereche cam ieșită din comun, în aparență. Mirele era un băiat cu statura potrivită, mai bine zis atrăgea spre înalt, de culoare măslinie, îmbrăcat în haine militare, cu grad de elev sergent de școala militară în rezervă. Trăsăturile feței erau comune, mai mult interesant decât a fi frumos, ochii de un căprui întunecat, aveau privirile furate de nu știu ce amintiri sau poate alte gânduri care îl măcinau atunci când un preot rotofei care oficia cununia, punea în mod plictisit aceeași întrebare, pentru a nu știu câta oară în viața lui: „Te întreb pe tine, mire L., dacă din dragoste curată și nesilit de nimeni iei de soție pe L.?” Mirele, parcă trezit din visarea lui, răspunse repede și răspicat „Da”; întrebarea se repetă de trei ori, după care preotul își mută aceeași întrebare către mireasă. Mireasa, o fată suplă de la țară, îmbrăcată în costum național, de statură mijlocie, însă mai mică de statură decât mirele cu un lat de mână. În expresie ardelenescă avea fața șinașă (frumușică) dar fără expresivitate. După figura pe care o avea nu puteai deduce că se bucură sau că îi pare rău că se mărită, cu toate că avea douăzeci și patru de ani, ceea ce în obișnuința țăranilor înseamnă față în vârstă.

Ceremonialul nu a durat mult, poate că și părintelui îi era frig în biserică, așa că după ce le-a urat tinerilor cele cuvenite, le-a mai oferit și câte o linguriță cu miere, să le fie viața și dragostea plină de dulceață. Apoi, nașul, închinând paharul, face urare tinerilor însurăței. Nașul era un bărbat de vârsta mirelui, așa după cum se putea vedea erau prieteni și de-o seamă, iar nașa era mama acestuia, o femeie în vârstă și grasă, care de abia a apucat să ajungă la sanie să se așeze pe scaunul din spate și un cetățean de al nunții, care se adresa cu „nașa Dinuca” – să străduia să o învelească cu un țol de lână mare să nu pătrundă frigul, deoarece alaiul avea de mers cam doi km peste un deal, în afară din sat, la casa miresei.

După ce se instalară în sanie mirii, nașii și încă vreo două fete, tot alaiul format din vreo douăzeci de persoane, în sunetul clopoșeilor de la gâtul boilor, care aveau și cănaci în coarne, porniră în cântecul celor două viori, în chiuitul câtorva fete, spre culmea dealului care se ridica în spatele satului și ducea în dealul spre casa miresei. În casa miresei sau, mai bine zis, la soacra mică, deoarece dânsa era văduvă, s-au întins mese cu băutură și cu mâncăruri alese ca la nunțile obișnuite de la țară. S-au desfășurat toate obiceiurile de nuntă, cu toate că nu era o nuntă mare, numai rudeniile apropiate și vecinii. A urmat spălatul mâinilor la nași, cărora un nuntaș le pune cenușă în palme, iar finii le toarnă apă să se spele, apoi tot tinerii le șterg cu un prosop. Au fost aruncate boabe de grâu înaintea mirilor și o farfurie s-a aruncat peste casă. S-a procedat la ducerea găinii la nași. S-a făcut furatul miresei, i s-a adus o altă copilă în loc, pentru a-l păcăli pe mire și multe alte obiceiuri din satele ardelenesti. S-a cântat, s-a jucat, s-a petrecut ca între neamuri și vecini, până a doua zi dimineța.

După ce s-a făcut ziua, mirele a condus muzicanții pe care, după ce i-a plătit, i-a cinstit cu câteva pahare de vin. Și acum îmi aduc aminte de primasul român, un băiat de vreo douăzeci de ani, Ionică a lui Andon, un băiat cu multă bunăvoință. În glumă, la despărțire, mirele i-a stropit cu un pahar cu vin.

Nimic deosebit, doi tineri s-au căsătorit, cu care ocazie au făcut o petrecere în amintirea evenimentului. Mă simt obligat ca la acest loc să fac cunoscut celor ce vor citi aceste rânduri, că dacă mirele era vesel și cânta, în schimb mireasa nu manifesta nici un fel de sentiment de bucurie sau neliniște sufletească pentru evenimentul ce se împlinise și care era urmat de adevărata noapte a nunții.

Viața de familie la casa văduvei, a Drăgăneșei, își intră în normal, cu muncile de iarnă, în casă pentru femei și la grajd și prin curte la bărbați. În zilele ce au urmat nunții, mireasa, sau mai bine zis tânăra nevastă, îl ruga pe soțul ei, care mai mult stătea în casă, să-i povestească din tinerețea sa, despre familia din care se trage și mă rog, tot ce crede el că o interesează. Desigur, povestea tinereții soțului ei, a avut loc în mai multe zile și, desigur, uneori cu întreruperi pe care însă de

data aceasta le voi scrie în mod cronologic, pentru a nu plictisi cititorul cu întâmplări interesante în zilele în care a avut loc depănarea amintirilor.

Îmi iau răspunderea pentru adevărul celor povestite și, ca atare, voi folosi persoana întâi:

Draga mea, eu sunt departe de aici, din satul acesta, dacă ne-am urca pe tren la Târgu Mureș, ne-ar trebui o zi și o noapte să ajungem. Eu m-am născut în Basarabia, teritoriu care până în 1940 a aparținut de țara România, în satul Copăceanca, comuna Râșcani. Sunt al patrusprezecelea copil la părinți, așa cum se obișnuiește pe la noi a spune, mezinul casei, adică cel mai mic dintre copii. M-am trezit la viață, de când mi-aduc aminte, într-o casă frumoasă, mare, cu patru camere și o tindă, un fel de cămară sub acoperișul casei, de-a lungul celor două camere în lung. Părinți mei erau țărani, munceau pământul. Tata era un om înalt, un bărbat frumos, a cărui înfățișare prezenta și blândețea și severitatea. Mama era de statură mai mică, cu ochi ageri, frumoasă și cu multă sămânță de vorbă, față de tata, care de când l-am știut nu și-a permis să vorbească în plus, indiferent în ce situație se afla. Îmi sună în urechi și acum când îți povestesc, vorbele lui tata dintr-o seară de iarnă, când eram copil mic, nu umblam la școală, să fi avut cinci-șase ani, stăteam pe cuptor în rând cu cei doi frați mai marișori, Teodor și Nicolae, iar surorile cu mama torceau fuior de cânepă, din care mama țesea pânză cu bumbac și ne făcea cămăși și izmănuțe. În soba de piatră care ținea loc de perete, între cele două camere, tata băga, din când în când, șomoioage de paie, iar în jăratecul din mijlocul sobei, în spuză, se coceau cartofi în coajă.

Parcă simt în gură și acum gustul de cartof fript. Nu știu, dar și mai târziu, când eram mai mare, frigeam cartofi în jeratic, dar niciodată nu au fost așa de buni ca și cartofii fripiți de tata, când eram copil mic. La gura sobei, într-una din seri, bătrânul tata, căci eu de când îl știu, l-am văzut cu chelie și alb pe cap, cu glasul cald și vorba rară, a început să spună:

— *Hei, hei, copiii mei, voi nu știți ce sunt greutățile vieții, care este amărăciunea pâinii mai de demult de când eram eu copil. E mai bine*

că nu cunoașteți amărăciunile vieții. Măi copii, eu am rămas orfan de tată la vârsta când aveam doi ani. Pe tatăl meu, adică bunicul vostru, l-a chemat Iordache Vârzaru și era al treilea bărbat la maică-mea. Și primii doi bărbați pe care i-a avut bunica voastră, au fost băutori și au bătut-o. Și tatăl meu a fost bețiv și datorită băuturii a și murit. Într-o iarnă, înaintea Paștilor, cu trei săptămâni. După ce s-a îmbătat în târg, a vrut să treacă iazul peste gheața, să treacă de-a dreptul, la bordeiul din pădurea boierului Râșcanu, de pe celălalt mal al iazului. La o distanță oarecare, gheața s-a rupt sub picioarele lui tata și cum era beat și noapte, a căzut sub gheață, de unde l-au scos numai după trei săptămâni, când apele iazului s-au dezghețat. Și de atunci, mama mea, a rămas cu șapte copii de la cei trei bărbați, din care eu de la ultimul bărbat.

Biata mamă, avea o cățea și un cățel în jurul bordeiului, toată averea și cei șapte copii, cinci fete și doi băieți, pe care îi întreținea ca vai de ea, torcând la femei prin sat, sau cu mai marii, mergând la boier la lucru. Eu, pe la vârsta de trei-patru ani, m-am trezit pe la bucătăria de la conacul boieresc, unde femeile care mulgeau vacile, din milă, îmi dădeau câte o cană de lapte și o bucată de mămăligă caldă sau rece, după cum se nimerea. La vârsta de cinci ani, cu alți copii de seama mea, pășteam vițeii de la curtea boierească. Toată ziua eram după viței, iar seara, după ce mâncam ce primeam de la bucătăria unde se pregătea pentru slugi, adormeam pe unde apucam, de obicei prin ieslele de la grajduri.

Numai sâmbătă seara mai apucam să mă duc la bordeiul din pădurea boierului, unde biata mamă îmi scotea spinii din tălpile picioarelor și mă spăla de murdăria care se aduna toată săptămâna.

De mic copil am simțit că biata mamă mă iubea mai mult decât pe fratele și surorile mai mari, mângâindu-mă, îmi spunea că eu să o ascult și să fiu cuminte, că voi ajunge om cumsecade.

Uneori adormeam la căldura cuptorului și la mângâierea auzului, de vorba blândă și caldă a tatălui, alteori nu puteam să dorm chiar dacă toți ai casei erau culcați, vorbele bătrânului îmi răsuna cu claritate în auz, încercând să văd cu imaginația pe care o aveam la vârsta

aceea, realitatea celor povestite. Adică, în raport de cele povestite, îmi imaginam toloacele cu bălării de pe moșia boierului, bordeiul lui bunica din mijlocul pădurii, cu un ochi de sticlă clădit deasupra pământului, ce ținea loc de fereastră și câte altele.

În câte o seară de iarnă, îl apuca aleanul pe tata și atunci foarte repede, dintr-o trestie și o pană de găscă făcea un fluier și cânta din el doine, al căror murmur mi-au întovărășit multă vreme tinerețea. Tata și mama cântau și din gură foarte frumos, cu deosebirea că tata din gură cânta foarte rar, spunând că cine cântă mult, nu are noroc în viață. Atunci când pe tata îl apuca dorul sau vreo amărăciune, începea să cânte, cu o voce înceată, tremurătoare, care făcea impresia unor valuri al căror murmur se apropie sau se îndepărtează. Toată casa era stăpânită de tăcere, numai glasul lui tata se auzea murmurând, făcându-te să te crezi într-o lume din care nu aș fi vrut să mă trezesc niciodată. Dar pentru că am ajuns la cântec, am să încerc să redau în mod mai sărăcăcios, calitățile vocale ale fraților mei mai mari.

Fratele Teodor (Fedea) era mai mare ca mine cu doi ani, născut în anul 1922 și, pe atunci, începea și el să cânte alături de frații și surorile mai mari. Avea voce de soprană pe care și-a susținut-o până la vârsta de douăzeci de ani, când ne-am despărțit pentru totdeauna. Fratele Nicolae (Colea) mai mare ca Teodor era tenor și cânta și el foarte frumos. Surorile Mașa și Paraschiva aveau voci de soprane, Trifan avea voce de bariton iar fratele Simion, cel mai mare, care trăia din cei pe care i-am apucat în viață, avea voce de bas și, mic fiind, îl auzeam cântând singur sau în fruntea celorlalți, atunci când venea de la Universitatea din Iași. Toți cântau frumos și, fiind influența rusească în Basarabia, care stătuse sub ocupație rusească timp de o sută ani, până în 1918, atunci când tata avea plăcere și asta de multe ori, îi puneam să cânte, fiecare pe vocea lui, așa că, de fiecare dată, era format un cor din șase persoane în care, uneori, se încadra și mama. Tata era acela care asculta cu multă plăcere, în mod special cântecele de rugăciuni. La urmă, îl auzeam pe tata: „Mulțumesc copii, a fost frumos, să creșteți mari și să fiți fericiți!”. În casa acestui țăran, serile de iarnă și cele de sâmbăta și duminica din timpul verii, erau pline de poezie, de